

NEMAČKA KAO UGOVORNI PARTNER SRBIJE I JUGOSLAVIJE 1882-2009.

Dr Branko Pavlica, *Nemačka kao ugovorni partner Srbije i Jugoslavije 1882-2009*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2010, str. 252.

Knjiga dr Branka Pavlice, naučnog saradnika Instituta za međunarodnu politiku i privredu iz Beograda, bavi se razvojem međusobnih odnosa Jugoslavije, odnosno Srbije, i Nemačke kroz različite vrste bilateralnih ugovora u periodu od kraja XIX do početka XXI veka. Autor je upotrebio devet poglavlja da detaljno analizira razvoj međusobnih odnosa navedenih zemalja i da prikaže najznačajnije oblasti međusobne saradnje.

U prvom poglavlju autor analizira značaj i smisao međunarodnih ugovora, ističući da je njihov prevashodni cilj da učvrste i poboljšaju postojeće odnose među državama u različitim sferama međusobne saradnje. Isto tako, autor daje prikaz različitih vrsta bilateralnih ugovora potpisanih posle Drugog svetskog rata između Jugoslavije i Savezne Republike Nemačke (SRN).

Drugo poglavlje odnosi se na istoriju ugovornih odnosa između Nemačke i Jugoslavije. Autor je prikazao razvoj ugovornih odnosa Srbije i Jugoslavije sa Nemačkom od 1878. godine do perioda nemačke okupacije Kraljevine Jugoslavije tokom Drugog svetskog rata. U ovom poglavlju naročita pažnja je posvećena analizi ugovornih odnosa između Jugoslavije i Nemačke od 1933. godine do početka Drugog svetskog rata. Osnovni cilj Nemačke u ovom periodu bio je da ugovornim odnosima oslabi odnose između Kraljevine Jugoslavije i zapadnih saveznika, naročito Francuske. Drugi cilj Nemačke bio je da učini ranjivom Malu Antantu, čime bi Čehoslovačka ostala izolovana.

U trećem poglavlju autor razmatra pitanje kontinuiteta ugovornih odnosa između Nemačke i Jugoslavije nakon Drugog svetskog rata. Autor naglašava da u ugovorima zaključenim između Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) i Savezne Republike Nemačke (SRN) nema pominjanja sporazuma potpisanih između Kraljevine Jugoslavije i Trećeg Rajha pre Drugog svetskog rata. Ipak, obe zemlje su u posleratnom periodu počele da primenjuju odredbe višestranih konvencija koje su bile na snazi pre započinjanja neprijateljstava.

U četvrtom poglavlju autor se bavi nemačko-jugoslovenskim privrednim i kulturnim odnosima, kao i naučno-tehničkom saradnjom dve države. Autor je u ovom delu knjige pažnju posvetio periodu od kraja Drugog svetskog rata do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). U oblasti ekonomskih odnosa SRN je bila jedan od najvažnijih partnera SFRJ, ali je konstantan deficit u robnoj razmeni bio na strani SFRJ. Ipak, postojali su drugi oblici ekonomske saradnje kojima je SFRJ uspevala da pokrije navedene gubitke. Prema shvatanju autora, ugovorni odnosi SFRJ i SRN u oblasti ekonomske saradnje, razmena tehnologija, zajedničko nastupanje na trećim tržištima, činili su jednu od

okosnica razvoja tadašnje Jugoslavije. Kulturna saradnja između SFRJ i SRN imala je veliki značaj za unapređenje sveukupnih odnosa dve zemlje zbog loših iskustava iz perioda Drugog svetskog rata. Kulturna saradnja ostvarivana je kroz direktnu, odnosno individualnu, saradnju različitih institucija, univerziteta i društava. Ipak, 1969. godine potpisan je Sporazum o kulturnoj i naučnoj saradnji kojim je pravno uokviren razvoj saradnje u različitim oblastima prosvete, kulture i nauke. Iste, 1969. godine, potpisan je Sporazum o privrednoj, industrijskoj i tehničkoj saradnji. Ipak, ovaj Sporazum nije obuhvatio celokupnu saradnju u navedenim oblastima. Saradnja se odvijala i na pojedinačnom nivou u vidu stručnog usavršavanja pojedinaca iz SFRJ u SRN, naučno-istraživačke saradnje i standardizacije.

U petom poglavlju autor na prvom mestu analizira načine rešavanja sporova vezanih za pitanje plaćanja ratnih reparacija Jugoslaviji od strane SRN. Autor je pažljivo analizirao ugovore kojima su rešena pitanja predratnih i posleratnih dugovanja Nemačke prema Jugoslaviji. U ovom delu knjige autor je dao prikaz anti-jugoslovenskih aktivnosti emigranata iz Jugoslavije na teritoriji SRN, kao i na teritoriji Jugoslavije. Meta ovih aktivnosti na teritoriji SRN bila su pretežno politička i privredna predstavništva Jugoslavije, ali i jugoslovenski građani. Problemi nastali ovim aktivnostima rešeni su tek krajem 1970. godine potpisivanjem Sporazuma o izdavanju između SFRJ i SRN, kojim je definisano pitanje izručenja traženih lica. Pitanje „Berlinske klauzule” predstavlja veoma interesantan deo u ovom poglavlju knjige. Naime, nakon Drugog svetskog rata Berlin je, kao i čitava Nemačka, podeljen na zapadni i istočni deo. SRN je pokušala da svoj pravni subjektivitet proširi i na zapadni deo Berlina, ali nije u tome uspela na direktan način, pa je „Berlinska klauzula” predstavljala indirektan način za to. Drugim rečima, „Berlinska klauzula” omogućila je da se svi ugovori koje je SRN potpisala sa nekom drugom državom, pa tako i sa Jugoslavijom, odnose i na Zapadni Berlin.

Šesto poglavlje posvećeno je analizi pojave migracija sa jugoslovenskih prostora u SRN. Ove migracije imaju koren još sa kraja XIX veka, ali su bile najintenzivnije nakon Drugog svetskog rata. Osnovni razlozi za to su: veća zarada u SRN, brže sticanje sredstava za rešenje stambenog pitanja i nemogućnost zaposlenja u SFRJ. Što se tiče karakteristika jugoslovenskih migranata, autor ističe da se radilo o licima starosne dobi od oko 30 godina, koja su bila nekvalifikovana ili poluobučena. Najčešće, ova lica su bila zaposlena u sektorima metaloprerađivačke industrije, građevine i usluga, a većinom su bili skoncentrisani u južnim delovima SRN. Što se tiče ugovornog regulisanja ovog pitanja, ključni akteri bili su Savez sindikata Jugoslavije i Savez nemačkih sindikata. Osnov saradnje ova dva tela nalazio se u zaključenim međudržavnim sporazumima kojima je regulisano zapošljavanje, socijalno i zdravstveno osiguranje, kao i radni odnosi. U periodu od 1991. do 1999. godine, zbog krize i ratova, u Nemačku je sa prostora bivše SFRJ, na različite načine, emigriralo oko pola miliona ljudi.

U sedmom poglavlju autor se bavi jugoslovensko-nemačkim odnosima kroz prizmu međunarodnih ugovora. On ističe da su usled dešavanja

tokom Drugog svetskog rata na teritoriji Jugoslavije odnosi između dve države bili zategnuti. Nakon Drugog svetskog rata došlo je do određenih promena koji su uticali na međusobne odnose, a koje su bile uslovljene hladnoratovskom konstelacijom međunarodnih odnosa. Jugoslavija i Nemačka razlikovale su se po pitanju međunarodnog položaja i uređenja društveno-političkog sistema, kao i po pitanju spoljnostopolitičkih ciljeva. Ipak, autor ističe da je u ovom periodu Jugoslavija bila više raspoložena za uspostavljanje dobrih odnosa sa Nemačkom, a dokaz za to je činjenica da je Jugoslavija bila među prvim zemljama koja je proglasila prestanak ratnog stanja sa Nemačkom i oslobodila nemačke ratne zarobljenike.

Osmo poglavlje odnosi se na ugovornu praksu jugoslovensko-zapadnonemačkih odnosa. Od 1968. godine došlo je do naglog razvoja odnosa dve države, što se videlo u velikom broju zaključenih međudržavnih ugovora. Ipak, u većini slučajeva SRN je bila povlašćeniji partner. Razlog za to nalazi se u činjenici da je SRN bila drugi ekonomski partner SFRJ. Pored toga, postojao je tranfer tehnologije i priliv investicija iz SRN u SFRJ, pa su određena odstupanja od ugovorima preuzetih obaveza od strane SRN bila tolerisana.

U devetom poglavlju autor se bavi ugovornim stanjem između SRN i Srbije do 2009. godine. Od 2001. do 2006. godine, Skupština Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), a potom Državne zajednice Srbija i Crna gora (SCG), kao pravni naslednik bivše SFRJ ratifikovala je oko 400 bilateralnih ugovora sa SRN. Nakon nestanka SCG, Skupština Republike Srbije sprovela je istu ratifikaciju. Pored toga, od 2000. godine Nemačka je pružila značajnu finansijsku pomoć tadašnjoj SRJ, koja je bila usmerena ka najugroženijim delovima stanovništva i popravci infrastrukture u vodosnabdevanju i elektroindustriji. Danas, SRN ulaže sredstva u različite projekte namenjene razvoju opština i zaštiti životne sredine u Srbiji. U ove aktivnosti uključene su firme i preduzeća iz Srbije, čime SRN indirektno utiče na povećanje zaposlenosti u Srbiji. Kada se govori o ekonomskoj saradnji, SRN je najviše zainteresovana za najprofitabilnije sektore kao što su proizvodnja hrane, industrija tekstila i kože, turizam, metalna i elektro industrija i proizvodnja softvera. Upravo u ovim oblastima, SRN pruža Srbiji tehničku i savetodavnu pomoć.

Dr Branko Pavlica u svojoj knjizi *Nemačka kao ugovorni partner Srbije i Jugoslavije 1882-2009* veoma detaljno je prikazao razvoj bilateralne saradnje između Nemačke i Srbije, a potom Nemačke i Jugoslavije od kraja XIX do početka XXI veka. Ovaj autor je na sjajan način prikazao ne samo značaj zaključenih ugovora između navedenih država za razvoj njihove saradnje, već i značaj ugovorne prakse u međunarodnim odnosima uopšte. Ova knjiga će sigurno doprineti jasnijem razumevanju uloge koju ugovori imaju u odblasti međudržavnih odnosa i mirnom rešavanju sporova koji postoje među državama.

A. J.